

معماری، روشنایی و رنگ در اتاق کودک و تاثیر آن بر روحیات او

فاطمه فتاحی

دانشجوی کارشناسی طراحی صنعتی دانشگاه الزهرا

چکیده

کودکان به ویژه تا سن ۷ سالگی اکثر اوقات زندگی خود را در اتاق خود می گذارند. و این اتاق برای آنها به منزله ی جهانی کوچکتر می باشد که در آن جستجو می کنند و به فعالیت هایی چون کتاب خواندن، بازی کردن، نقاشی کردن، خوابیدن و... می پردازند. ما در این مقاله به تاثیرات محیط و معماری اتاق بر روح و روان کودک و اهمیت فضا با توجه به نیازهای او و چگونگی ایجاد فضایی مطلوب می پردازیم.

خلق فضای کودکانه به گونه ای که باعث تعامل و تعادل میان رابطه ی بین کودک و اتاق او شود، کار ساده ای نیست. این امر مستلزم طراحی به وسیله ی المان های معماری و فرایندی مطلوب است. طراح برای رسیدن به این هدف باید جلوتر از هر روانشناس، پزشک، جامعه شناس و متخصص تعلیم و تربیت گام بردارد. (شاطریان، ۱۳۸۹، ۵۳)

کلمات کلیدی: اتاق کودک، رنگ، روحیات کودکان، نور، معماری

مقدمه:

کودکان و بزرگسالان دنیا را متفاوت می بینند. مکان برای بزرگسالان هدف از پیش تعیین شده است ولی برای کودکان فرصتی برای انجام امور (Day 2007) آنها در همه چیز کاوش می کنند و نسبت به وسایل اتاق خود کنجکاوند. و پایه های شخصیت بزرگسالی خود را می سازند در نتیجه فضا و اتاق کودک و ایجاد تعامل آگاهانه بین او و اتاق از اهمیت ویژه ای برخوردار است و فاکتور های متعددی را شامل می شود. (نظیر رنگ ، روشنایی ، مبلمان اتاق ، تناسبات و مقیاس و...) که به بررسی این فاکتورها و تاثیر آن بر کودک خواهیم پرداخت.

روش تحقیق: کتابخانه ای

عواملی که باید در فرایند طراحی مورد بررسی قرار گیرد و روی کودک تاثیر گذار است:

۱) مشورت با کودکان

برای طراحی اتاق کودک مشورت با او بسیار مهم است و در اعتماد به نفس و قدرت تصمیم گیری او اثرمی گذارد اما بسیاری از والدین تصور می کنند کودک به دلیل سن کم خود نمیتواند تصمیم گیری کند نظر بدهد و صلاح خود را نمی داند.

کودکان معمولا دوست دارند در مورد این که اتاقشان چگونه دیده می شود بحث کنند آنها اظهارات مهمی می نمایند و نظراتی در مورد رنگ اتاق و دیوارها و مبلمان مناسب خود بیان می کنند. (مجله ی ویستا، ۱۳۹۰)

برای ارائه ی یک طراحی مناسب و معمارانه برای کودکان باید به نظرات آنان پی برد، فعالیت کودکان را مشاهده کرد و راجع به آن ها فکر کرد. مسائلی مانند این که: کودکان کجاها و چه چیزهایی را بیشتر دوست دارند؟ کدام عناصر طراحی و جزئیات معماری برای کودکان جالب است؟ چه چیزهایی را زشت می بینند؟ کدام رنگ، طرح، یا عنصر فعال را می پسندند؟ عروسک یا شخصیت کارتونی مورد علاقه ی آن ها کدام است؟ فضایی که کودکان کاربران اصلی آنها هستند باید مطابق با نظرات، فعالیت ها و ذهنیات آن ها باشد. (کرونر، ۱۳۸۵، ۳)

از ضوابط طراحی اتاق کودک (۱): صحبت کردن با کودک و پی بردن به تصورات وی همنیطور شناختن شخصیت کارتونی مورد علاقه ی او برای کمک بهتر به طراحی اتاقش (۲) شناختن شخصیت بازیگر (تفریحانه) کودک (۳) رنگ مورد علاقه ی کودک (۴) شناختن و بررسی فضای مورد علاقه کودک می باشد. مشورت با کودک در مورد اتاق خود او را مسئولیت پذیر تر بار می آورد (مجله ی ویستا، ۱۳۹۰)

کشف رنگ مورد علاقه ی کودک

متخصصان روانشناسی معتقدند تا مدت ها نباید رنگ اتاق کودک را تعویض نمود چراکه قبل از به دنیا آمدن کودک والدین باید رنگ اتاق خواب را انتخاب کرده باشند، کودک تا قبل از دو سالگی بیشتر نیازمند ثبات اشیا است و تا سن ۸ ماهگی به پدیده ی ثبات اشیا دست پیدا می

کند یعنی تا قبل از ۸ ماهگی هر شی از جلو چشمان او محو شود کودک او را نابود شده می پندارد و تلاشی برای جسنجوی آن نمی کند. (مجموعه ی روانشناسی کودک، ۱۳۹۲)

برای فهمیدن رنگ مورد علاقه ی کودک مشورت با او نباید فراموش شود خصوصا اگر در سنین ۳ تا ۵ سالگی باشند چون دوست دارند در مورد رنگ اتاقشان نظر بدهند و ممکن است در این انتخاب با والدین یا طراح خود هم نظر نباشند بنابراین در این زمان که شخصیت کودک نیز در حال شکل گیری است باید سعی شود ذهنیات خود را با تصورات ذهنی او هم سو نمود و با او به یک نتیجه ی مشترک دست یافت. اگر کودک هنوز نمی تواند رنگ مورد علاقه ی خود را بیان کند باید یک جعبه ی مدادرنگی مقابلش قرار داد تا رنگ متعلق به خود را بردارد. (تزیین اتاق کودک، ۱۳۹۰، ۱۳۷)

بهتر است از مواد و وسایل گران قیمت برای اتاق کودک استفاده نشود تا در صورت نیاز بتوان آن ها را عوض کرد.

۲) رنگ

رنگ هایی که ما میبینیم، بسیار تحت تاثیر احساسات ما هستند. از ابتدای دوران کودکی و از زمانی که ما اولین ادراکات رنگی خود را پیدا می کنیم، شروع به قانونمند ساختن احساساتی می کنیم که از این رنگ ها به ما می رسد و در دوران بزرگسالی نیز بسیار به کار می آید. برخی کارشناسان اعتقاد دارند که انسان از یک خرد کهن برخوردار است. که از خلال قرون پیشین و از بدو خلقت به او رسیده است آنچه روشن است، ما حافظه ای ارتباط ساز در مورد فضا، فرم، الگوها و رنگ داریم. (روانشناسی کاربردی رنگ ها پنتون، ۱۳۹۳، ۱۷)

کودکان از سن دوماهگی ترجیح می دهند با اشیا رنگی سرو کار داشته باشند تا اشیا غیر رنگی. وقتی بچه ها بزرگتر می شوند ذهنی رنگ گرا پیدا می کنند و بیشتر جذب رنگ می شوند

تا فرم. وقتی به سن بلوغ میرسند ذهن آن ها عموماً فرم گرا می شود اما بسیاری از انسان های خلاق در طول زندگی شان رنگ گرا باقی می مانند. (روانشناسی کاربردی رنگ ها پنتون، ۱۳۹۳، ۱۷)

درست که بچه ها بیشتر جذب سیاه و سفید میشوند ولی در واقع آنها سیاه و سفید را ترجیح نمی دهند فقط توجهشان را جلب می کند چون آنها پیش از آن که رنگ را ببینند تضاد بسیار زیاد مشاهده می کنند. از آن جایی که ذهن یک کودک هنگام تولد کامل نیست؛ رنگ به عنوان یک محرک، نقش مهمی در شکوفایی ذهن یک کودک ایفا می کند. (روانشناسی کاربردی رنگ ها پنتون، ۱۳۹۳، ۱۷)

مطالعات مربوط به حرکت چشم که منبع توجه کودکان را ضبط می کند نشان می دهد که صرف نظر از جنسیت کودک (هر آن چه مربوط به میزان توجه بیشتر پسران نسبت به دختران شنیده اید را فراموش کنید، چون هیچ تحقیق در تایید آن وجود ندارد). آبی و قرمز پر توجه ترین رنگ ها در دوران کودکی هستند. رنگ قرمز کمک ویژه ای به ارتباطات داخلی اعصاب مغز می کند که این نکته بیانگر این است که چرا بچه ها به رنگ توجه دارند. وقتی بچه ها بزرگتر می شوند عادات، الگوی یادگیری و انجام آنچه بزرگتر ها می گویند، رنگ درست را در ذهن آنها تشکیل می دهد. (روانشناسی کاربردی رنگ ها پنتون، ۱۳۹۳، ۱۷)

نوشته های فوق اهمیت رنگ برای کودکان و فضایی که در آن هستند و ارجحیت آن نسبت به فرم را نشان می دهد.

هر رنگ دارای ویژگی ها و تاثیرات خاص خود است که برای استفاده از آنها در اتاق کودک باید نسبت به تاثیراتی که بر روی روح و روان کودک میگذارد آگاهی داشته باشیم. به طور مثال چند رنگ را مختصراً بررسی می کنیم.

قرمز (سرزنده، مهیج، محرک) صورتی (رمانتیک، جوان، شاد، شیرین، روح افزا) نارنجی (انرژی زا، جذاب، دوستانه، بانشاط و دارای مزه ی تند) زرد (درخشان، روشنگر، گرما بخش، خورشید گون، بشاش) آبی

(ثابت، آرام، خنک، خونسرد، ساکت، قابل اعتماد) سبز (تسکین دهنده، طبیعی، با طراوت، التیام، بخش تازه) (روانشناسی کاربردی رنگ ها پنتون، ۱۳۹۳)

تمامی این رنگ ها زیباست و استفاده ی به جای آنها در اتاق کودک میتواند مفید باشد. اما در کل

رنگ های روشن به چشم بچه ها باشکوه هستند. کودکان رنگ های تابناک و درخشانده را دوست دارند. این رنگ ها تصورات کودکانه ی آنها را برمی انگیزد و آنها را به آفرینش و خلاقیت تشویق می کند. اگر هر یک از دیوارهای اتاق به یک رنگ باشد فضایی شاد و جذاب بدون نیاز به تزئینات زیاد را فراهم میکند. (ویستا، ۱۳۸۹) که در روحیه ی کودک تاثیر گذار بوده و میتواند در تقسیم بندی اتاق سهیم بوده و انضباط را به او بیاموزد. برای مثال در دیواری از اتاق که پشت تخت قرار میگرد از رنگ های آبی یا سبز استفاده کرده و رنگ های قرمز یا نارنجی و به طور کلی رنگ های تند در بخشی از اتاق به عنوان فضای بازی کودک انتخاب شود.

نکته ی مهم و ایده آل در این بخش خالی گذاشتن این قسمت برای بازی کودک است. (ترفند برای چیدمان اتاق کودک، ویستا، ۱۳۹۰، ۴۳)

۳) نور پردازی اتاق و تاثیرات آن بر کودک

اتاق خواب کودک نیاز به طراحی نوری متفاوت از اتاق خواب بزرگسالان دارد. اما باید این مدل با بزرگتر شدن کودک نیز تغییر کند. روشنایی باید کامل باشد، به طوریکه کودک احساس امنیت کند. به همین مقدار هم باید نرم و ملایم باشد که کودک همواره در اون محیط احساس آرامش و راحتی داشته باشد. از همه مهمتر این که باید دنج باشد تا کودک بتواند در آن خواب کامل و خوبی داشته باشد. نورپردازی و دکوراسیون اتاق کودکان فقط به این منظور نیست که اتاقشان روشن شود. علاوه بر همه اینها اتاق کودک باید جنبه آموزشی هم داشته باشد. چرا که کودک قرار است در این فضا بزرگ شود و ویژگیهای اخلاقی و رفتاری اش در این دوره شکل می گیرد. پسباید دقت خیلی زیادی شود. از طرفی باید جنبه سرگرمی و تفریح و لذت بردن را هم در این اتاق برایش فراهم کنند. همچنین طوری باشد که برای کتاب خواندن یا نقاشی نور مناسبی داشته باشد و برای چشم زننده یا کم نور نباشد. (کریمیان، افسانه و محمدرضا خوانسالار، ۱۳۹۵)

نور مستقیم و درخشان برای نوزادان مناسب نیست. به همین دلیل برای تلطیف نور خورشید در روز از پرده نازکی که نور را از خود عبور داده اما از تندی آن می کاهد باید استفاده شود و در شب برای تأمین نور اتاق از چراغ هایی که نور را به سقف می تابانند برای ایجاد نور غیر مستقیم و کافی بهره گیرند. نور اتاق کودک اهمیت ویژه ای بر خوردار است زیرا در طول شب نیاز به تغذیه و یا تعویض پوشک دارد باید از میزان نوری برخوردار باشد که باعث بیداری کامل و هوشیار شدن نوزاد نشود؛ بنابراین بهتر است از کلید تایمردار که مقدار نور را تنظیم می کند و یا از چراغ خواب کوچک به کار رود. اگر در اتاق کودک تلویزیون یا کامپیوتر وجود دارد به آنها اجازه ندهند در تاریکی کامل از آنها استفاده کنند. برای چشم آنها بهتر است از یک نور ملایم استفاده کنند. از چراغ های دیواری به جای آباژور یا چراغ های پایه دار برای اتاق استفاده کنید. (کریمیان و خوانسالار، ۱۳۹۵)

کودک نیز مانند فرد بزرگسال، باید نوری در اتاق خواب داشته باشد که هنگام روز، انجام کارهایی از قبیل پوشیدن لباس و پیدا کردن اشیا را بهخوبی امکانپذیر کند، امکان تشخیص رنگها را به او بدهد و برای کارهایی همچون نقاشی و مطالعه و نوشتن تکالیف درسی، مقدار کافی و جهت

مناسبی داشته باشد؛ مثلاً جهت تابش نور چه از پنجره و چه از چراغ مطالعه نسبت به میز تحریر برای فارس‌سبزه‌بانها که جهت خط نوشتاری آنها از راست به چپ است، باید از چپ به راست باشد. هنگام شب نیز باید آنقدر نور در اتاق باشد که کودک، هم بتواند خوب استراحت کند و هم در صورت نیاز به برخاستن از تختخواب در نیمه شب، توانایی تشخیص اشیای پیرامون خود را داشته باشد. (کریمیان و خوانسالار، ۱۳۹۵)

۴) توضیحاتی در رابطه با پنجره‌ها کفپوش‌ها

پنجره‌ها و جهت آن در اتاق کودک اهمیتی ویژه دارد. از طریق آن نور شمالی به داخل می‌تابد. و شادابی و سحرخیزی را به بار می‌آورد. کودک پنجره‌ای را که در مرتبه‌ی چشمانش است بیشتر دوست دارد. به طوری که مجبور نیستند برای نگاه کردن به خارج قد بکشند. از سوی دیگر کودکان از میان پنجره‌ها حرکت خورشید را دنبال می‌کنند. تا زمانی که به محل مشخصی برسد و غروب کند و فعالیت‌های خود را خاتمه می‌دهد. (ویستا، ۱۳۹۰)

کفپوش‌ها باید کمرنگ قابل شستشو و نرم باشند. راحتی شستشوی کفپوش‌ها سبب می‌شود کودک آزادی کافی و بدون استرس (از تنبیه) برای بازی کردن را داشته باشد.

چند ایده: طراحی اتاق کودکان به گونه‌ای که خلاقانه باشد می‌تواند در حال خوب آن‌ها و پرورش روحیه خلاقیت آنها تاثیر گذار باشد. برای مثال می‌توان قسمت‌هایی در اتاق کودک مخصوص او ایجاد کرد. قسمتی از دیوار به عنوان تخته سیاه یا وایت برد که کودک بتواند روی آن نقاشی بکشد، استفاده از تصویرسازی در دیوارها، طراحی وسایل اتاق به شیوه‌ای نو مثل تخت به شکل موشک یا ماشین، استفاده از کاراکترهای مورد علاقه‌ی کودکان در طراحی

اتاق، استفاده از مبلمان مدولار رنگی در اتاق کودک به دو هدف یکی بازی کودک با آنها و دیگری استفاده از آنها هنگام دعوت کودک از دوستان خود، قرار دادن قابی یونولیتی روی دیوار برای وصل کردن نقاشی ها و آثار کودک روی آن، طراحی اتاق پسران به صورتی ماجراجویانه و اتاق دختران به صورت افسانه ای به صورتی که آنها به پرنسس اتاق خود هستند! و...

نکته: علاوه بر این ها موارد بسیاری وجود دارد که در معماری اتاق کودک باید به آن ها توجه شود. نظیر مقیاس ها و اندازه های وسایل، ایمنی وسایل و... که توضیح آن ها در این مقال نمی گنجد و باید در عنوانی با عنوان آنتروپومتری و ارگونومی در اتاق کودک به آن پرداخت.

نتیجه گیری

اتاق کودک به منزله ی دنیای اوست و تاثیر زیادی روی او و روحیات و شخصیتش میگذارد. و طراحی معمارانه ی این اتاق به صورتی که مطابق با روحیات او باشد کار ساده ای نیست. و برای آن باید عوامل متعددی چون رنگ، مقیاس و... را در نظر گرفت و چه بسا اگر کودک بالای ۳ سال باشد از خود او نیز در این طراحی کمک گرفت و جهانش را مطابق با روحیات علایق تفکرات و احساسات او ساخت. به علاوه گفته شد که طراحی نو و خلاقانه اتاق کودک بسیار مناسب تر است و استفاده از خلاقیت در طراحی حائز اهمیت. نکته ی مهم دیگری که وجود دارد استفاده از رنگ های شاد در اتاق کودکان است که خلاقیت آنها را شکوفا میکند. در تحقیقی که در مقاله ی (جستاری در روانشناسی اتاق کودکان) صورت گرفته گفته شده که ۵۲ درصد والدین نسبت به رنگ اتاق کودک خود بی توجه اند و رنگ اتاق کودک خود را سفید می زنند. در نهایت به

دنیایی که برای کودکان خود میسازیم باید توجه بیشتری داشته باشیم این مقاله میتواند گستره ی بیشتری را در بگردد و هرجایی که به عنوان اتاقی برای کودکان است را شامل شود(اتاق بازی، اتاق های مهد، اتاق های درمانی کودکان در بیمارستان ها) که باید محیطی شاد و آرام را برای کودک ایجاد کند به ویژه که ناآشنایی با محیط می تواند بی قراری او را بیافزاید. و....

منابع

۱- شاطریان، رضا (۱۳۸۹)، طراحی و معماری فضاهای آموزشی، تهران، انتشارات سیمای دانش- انتشارات آذر

۲- کرونر، والتر، ۱۳۸۵، معماری برای کودکان، ترجمه ی احمد خوشنویس-المیرا میررحیمی، تهران، انتشارات گنج مهر

۳- مجله ی الکتریکی ویستا، کتاب دکوراسیون داخلی، نویسنده ویستا، ۱۳۹۰/۸/۲۵

www.vista.ir-www.takbook.com

۴- رهبری منش، کمال، رحمتی زاده علی، (۱۳۹۰)، جستاری در معماری برای کودکان، نظام مهندسی گیلان، شماره ی ۵۶

۵- مقاله ی روانشناسی کودک، جامع ترین مجله ی پزشکی و سلامت، دکتر سلام، ۱۳۹۳/۱۰/۱۲
www.hidoctor.ir

۶- کریمیان، افسانه و محمدرضا خوانسالار، ۱۳۹۵، نور و نورپردازی در اتاق کودکان و نوجوانان، چهارمین کنگره بین المللی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس، دانشگاه شهید بهشتی،
https://www.civilica.com/Paper-ICSAU04-ICSAU04_1625.html

۷-درزی، فرزانه، ۱۳۹۴، تاثیر طراحی معمارانه اتاق کودک با توجه به نیازهای او بر روند رشد، تربیت و تامین آسایش در خانه های مسکونی امروز، سومین کنفرانس بین المللی پژوهشهای کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، تهران، دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی،

https://www.civilica.com/Paper-CEUCONF03-CEUCONF03_314.html

۸-زارع، سهیلا؛ لادن ضابطیان و محمدمهدی حیدری، ۱۳۹۳، جستاری در روانشناسی اتاق خواب کودکان، اولین کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار، تهران، موسسه

ایرانیان، انجمن معماری ایران، https://www.civilica.com/Paper-UUSD01-UUSD01_0644.html

۹-لئاتریس آیزمن، ۱۳۹۳، روانشناسی کاربردی رنگ ها (پنتون)، مترجم: روح الله زمزمه، تهران، انتشارات بیهق کتاب